

AZ ŐRVIDÉKI ÉS A MURAVIDÉKI MAGYARSÁG ANYANYELVI KULTURÁLIS SZOKÁSAINAK ÖSSZEHASONLÍTÓ VIZSGÁLATA EGY KÉRDŐÍVES FELMÉRÉS ALAPJÁN

COMPARATIVE STUDY OF THE HUNGARIAN CULTURE'S MOTHER TONGUE'S CULTURAL HABITS BASED ON A QUESTIONNAIRE SURVEY IN MURAVIDÉK AND ŐRVIDÉK

DR. BALI LÓRÁNT adjunktus

Pannon Egyetem Georgikon Kar

HEGEDŰSNÉ DR. BARANYAI NÓRA docens, oktatási és akkreditációs dékánhelyettes

Pannon Egyetem Georgikon Kar

Abstract

Under Lakitelek Adult Education College we took part in a field research in Burgenland and in Muravidék two times for a week. The Hungarian minority surrounding Muravidék was in a unique situation, as well as in the historic Zala County and in the new South Slav State after the imperium-change. As part of the westernmost and most advanced member state of the Former Yugoslavia, the third generation of this minority has a special national consciousness in Slovenia. The aim of our study is to present how the current situation has evolved. With the help of a questionnaire survey we can get a comprehensive picture of the situation of today's Hungarians in Prekmurje.

We managed to find indigenous Hungarian inclusions. These are the last episodes of Hungarian–Austrian community. Their cultural and education system is developed, even though the community is towards its annihilation. Within the framework of the questionnaire survey, we processed the answers given for the questions related to population, education, minority life and language.

1. Bevezetés

A Kárpát-medence egyes magyar nemzettestei viharos történelmet kellett, hogy megéljenek a trianoni békediktátumot követő csaknem száz évben. A tanulmányunkban vizsgált két térség sajátos, de sok mindenben hasonló utat járt be az 1920. június 4-két követő időszakban. Miért is?

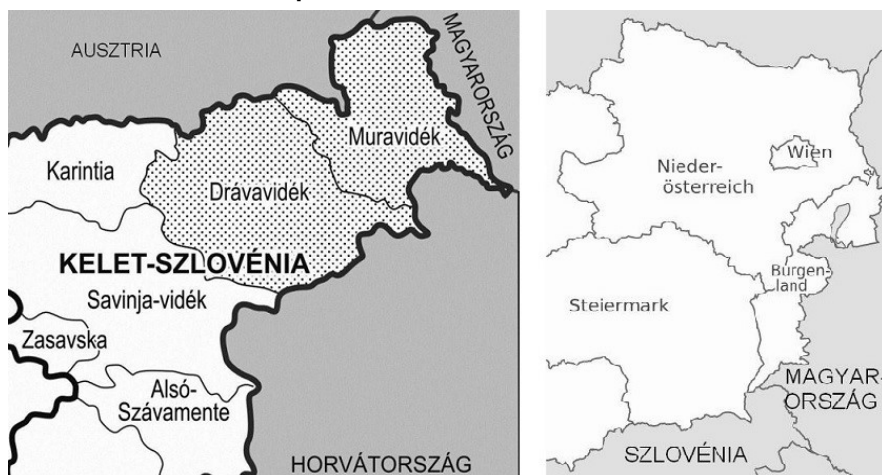
- Történeti földrajzi sajátosságok alapján, mind két térség a honfoglalás korában gyeppű, majd azt követően tartós etnikai kontaktzóna. A Magyar Királyság innovációs érintkezési határtérsége volt Európa magterületeivel.
- Politikai földrajzi sajátosságok illetően is sok hasonlóságot tapasztaltunk, főleg a rövid XX. században és napjainkban. A második világháború után „külön utas” Jugoszlávia legfejlettebb tagköztársasága Szlovénia, ellenben az országon belül a Muravidék periféria. Ausztria az 1955-ös államszerződést illetően szintén független és „részben” blokkon kívüli, ahol Burgenland gazdaságilag fejletlen az államtest szerkesztésébe kevésbé illeszkedő tartománya az országnak.¹
- Mindkét vizsgált régióra rányomta bélyegét a „permanens perem” jelleg. Trianon utáni tartós határ mentiségben, az elszakított nemzettestek kezdetben interaktív mo-

bilitással bírtak, majd csak a hidegháborús időszakban változott ez elzártsággá. A perem jelleg fennmaradt a rendszerváltoztatás után is. Burgenland az 1994-es osztrák EU-tagságig, ugyan csak rövid ideig, egy kvázi „birodalmi határvidék” a 2004-es magyar és szlovén csatlakozásig. Ezt követően a Muravidék találta magát hasonló helyzetben a horvát integrációig. Meg kell, hogy jegyezzük, annak ellenére, hogy az EU-n belül van már, a schengeni övezetben innen, csak kezdetleges jeleit mutatja egy jövő régió kialakulásában a magyar–osztrák–szlovén hármast érintően.

Az eddigiekből jól kitűnik, hogy mind két térségben viharosan változó, olykor kedvezőtlen politikai körülmények között kellett a két vizsgált térség magyarjainak nemzetiségi létüket megélni, magyarnak megmaradni.

1. térkép: Muravidék és Örvidék

Mép 1.: Muravidék and Örvidék

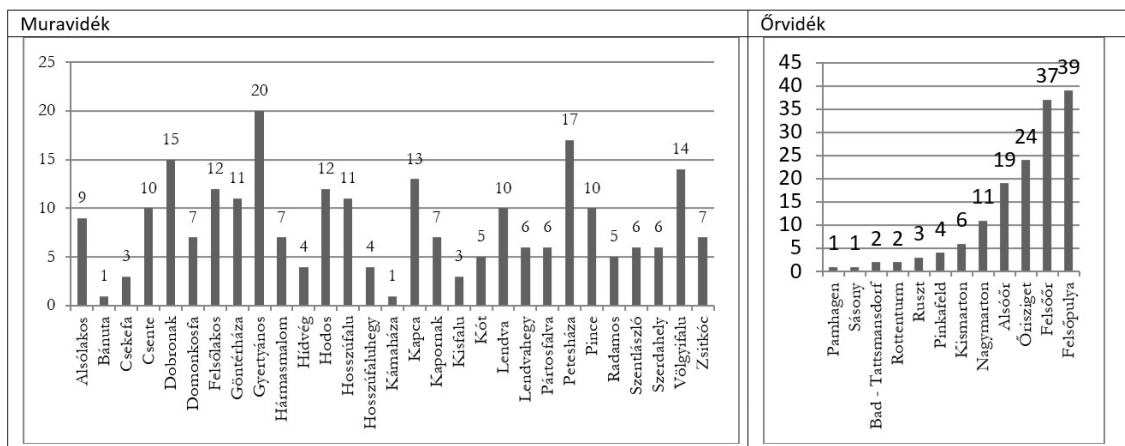
Forrás: Uszakai A. 2015. 358 old.² Bali L.–Hardi T. 2015. 336. old.³

2. Módszertan

A helyi magyarság kulturális életéről, nyelvhasználati szokásairól kevés részletes felmérés készült a recens helyzetet illetően a Muravidéken és az Örvidéken egyaránt. A Laktelki Népfőiskola két kollégiuma által készített terepbejárás alapuló felmérések nem reprezentatívak, azonban az eredményeik a véleményünk szerint leképezhetők a társadalom egészére. A Muravidék Kollégium felmérésében a résztvevők összesen 29 magyarlakta szlovén településen kutatták a magyarság helyi értékeit – egy-egy központi szereplőtől kiindulva, „hólabda eljárással” keresték fel a magyarok által lakott háztartásokat. A kérdőíves adatfelvételre 2015. szeptember 18. és 25. között került sor, összesen 242 kérdőív került kitöltésre, azonban ez nem azt jelenti, hogy 242 válaszadó volt, hiszen gyakran előfordult, hogy egy kérdőív 3-4 lakos véleményét egyszerre mérte fel (1. ábra).

Az Örvidéki Kollégium felmérésében a résztvevők összesen 12 magyarlakta osztrák településen kutatták a magyarság helyi értékeit – egy-egy központi szereplőtől kiindulva, ugyancsak „hólabda eljárással” keresték fel a magyarok által lakott háztartásokat. A kérdőíves adatfelvételre 2016. április 8. és 15. között került sor, összesen 136 kérdőív került kitöltésre. Hasonlóan a Muravidékhez ez szimplán 136 válaszadót jelent. Egy-egy kérdőív 3-4 lakos véleményét tükrözi (1. ábra).

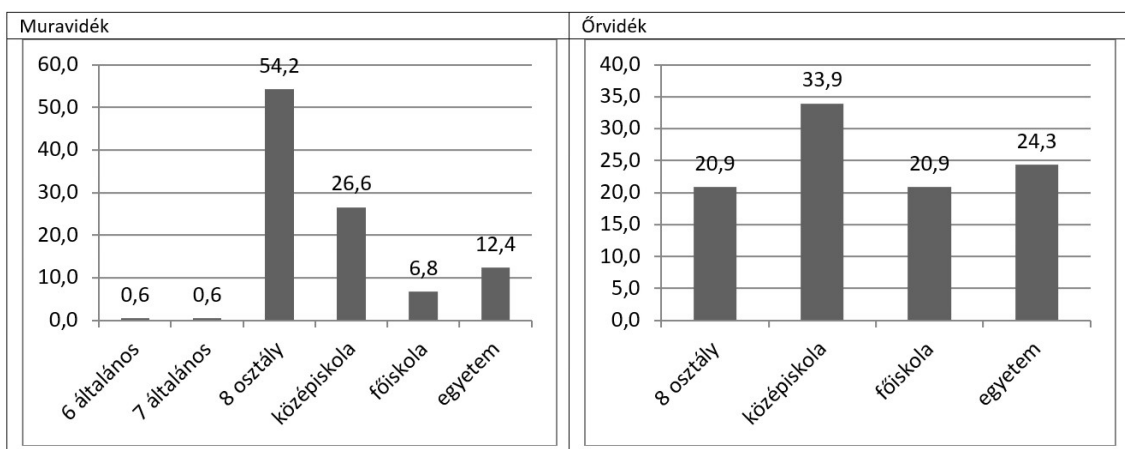
1. ábra: Kitöltött kérdőívek településenkénti megoszlása
Figure 1.: Distribution of filled questionnaires by settlements

Forrás: szerzők saját szerkesztése

A muravidéki felmérés során az iskolai végzettséggel kapcsolatos kérdésre 179-en válaszoltak. A megkérdezettek 54,2%-a 8 osztályt végzett, 26,6%-a középiskolai, 6,8%-a főiskolai, 12,4%-a egyetemi végzettséggel rendelkezik (2. ábra). 1-1 fő 6, illetve 7 osztályt végzett csupán. A 6. ábrán látható, hogy a nemek szerinti iskolai végzettség a következők szerint alakult: a nők közül 1 olyan válaszadó volt, akinek legmagasabb iskolai végzettsége 6 általános volt, a férfiaknál szintén 1 főnek a végzettsége nem haladta meg a 7 osztályt. Legfeljebb 8 osztályt a nők 61,1%-a, a férfiak 42,2%-a végzett. A középfokú tanulmányaikat a nők 21,2%-a, a férfiak 35,9%-a fejezte be. A főiskolai és egyetemi végzettségük aránya a nőknél megegyezik (8,8%), míg a férfiak esetében az egyetemet végzettek aránya (18,8%) jelentősen meghaladja a főiskolát végzetekét (3,1%).

2. ábra: Iskolázottság jellemzői
Figure 2.: Characteristics of schooling

Forrás: szerzők saját szerkesztése

Az órvidéki felmérés során az iskolai végzettséggel kapcsolatos kérdésre 115-en válaszoltak. A megkérdezettek 20,9%-a 8 osztályt végzett, 33,9%-a középiskolai, 20,9%-a főiskolai, 24,3%-a egyetemi végzettséggel rendelkezik (2. ábra). A nemek szerinti iskolai

végzettség a következők szerint alakult: legfeljebb 8 osztályt a nők 18,6%-a, a férfiak 23,2%-a végzett. A középfokú tanulmányaikat a nők 32,2%-a, a férfiak 35,7%-a fejezte be. A főiskolai és egyetemi végzettségük aránya a nőknél közel egyforma (25,4, 23,7%), míg a férfiak esetében az egyetemet végzettek aránya (25%) jelentősen meghaladja a főiskolát végzettekét (16,1%).

3. Magyar nyelvhasználat jellemzői

A 242 válaszadó közül 198 fő (82%) használja családi körben a magyar nyelvet. Üzletben 172 fő (71%), hivatalban 135 fő (56%), munkahelyen 119 fő (49%), orvosnál 131 fő (54%), templomban 137 fő (57%), szabadidős tevékenységnél, szórakozásnál 132 fő (55%) tudja használni a magyart (3. ábra).

Üzletben jellemzően a bánutaiak, a csekefaiak, a dobronakiak, a gyertyánosiak, a szentlászlóiak, a szerdahelyiek, a zsitkóciak, a kótiak, a felsőlakosiak, a pártosfalvaiak, és a kapcaiak, csenteiek, völgyifaluiak, hosszúfaluhegyiek tudnak kommunikálni magyarul. A válaszadók több, mint felének van lehetősége Alsólakos, Kapornak Lendva, Pince, Radamos, Göntérháza, Petesháza, Hodos településeken a magyar nyelv használatára a boltokban. A Hármasmalmon, Kisfalun, Domonkosfán, Hosszúfalun élő megkérdezettek többsége úgy nyilatkozott, hogy az üzletekben nem tudja használni a magyart. Hídvég és Lendvahegy esetében egy kettősség figyelhető meg, hiszen a válaszadók fele tud, a másik fele pedig nem tud anyanyelvén kommunikálni a boltokban. Mindez a kérdés megfogalmazásának és feltevésének hiányosságaiból adódhat, hiszen nem egyértelmű, hogy az adott település üzleteire vagy a környékbeliekre vonatkozik.

Hivatalban hasonlóan az üzletekhez a bánutaiak, a dobronakiak és a zsitkóciak 100%-a úgy nyilatkozott, hogy tudja használni a magyar nyelvet. Csak a kámaházi megkérdezett és a kapornakiak nem tudják használni anyanyelvüket hivatalos ügyintézésnél. A Domonkosfán, Alsólakoson, Hármasmalmon, Csekefán, Kisfalun, Szentlászlón, Pincén, Petesházán élők többsége úgy válaszolt, hogy nem tudnak magyarul kommunikálni a hivatalos intézményekben. Megosztottság jellemzi a csentei, hídvégi, lendvahegyi válaszadókat. A többi településen élők többsége tudja használni a magyart az ügyintézés során.

Munkahelyükön szintén a bánutai, a dobronaki és a zsitkóci megkérdezettek mindegyike használja a magyart. A kótiak, a lendvaiak, a radamosiak, a kapcaiak, a göntérháziak, a szentlászlóiak, a gyertyánosiak és a hosszúfaluhegyiek többségének van lehetősége a magyar nyelv használatára a munkahelyen.

Orvosnál, templomban, szabadidős tevékenységnél a korábbiakkal megegyezően három település (a bánutaiak, a dobronakiak és a zsitkóciak) összes válaszadója nyilatkozott úgy, hogy használja a magyart.

Orvosnál nincs lehetősége a magyart használni a domonkosfaiaknak, a hodosiaknak és a kapornakiaknak. A Szerdahelyen, Csentén, Hármasmalmon, Csekefán, Pincén, Radamoson, Hosszúfalun élő megkérdezettek többsége szintén nem beszél az anyanyelvén az egészségügyi ellátás során.

Kissé ellentmondásos kép bontakozik ki előttünk, amikor a templomban való magyar nyelv használatára adott válaszokat megnézzük. A korábbi kérdésre, miszerint milyen nyelvű szentmisére/istentiszteletre jár, a válaszadók közül 181-en úgy nyilatkoztak, hogy járnak templomba és közülük 20-an nem magyar nyelven hallgatják a prédikációt, ezzel szemben, mikor arra kerestük a választ, hogy hol használja a magyart a 20 válaszadóból, csak 9-en nyilatkoztak úgy, hogy nem használják a magyar nyelvet a templomban.

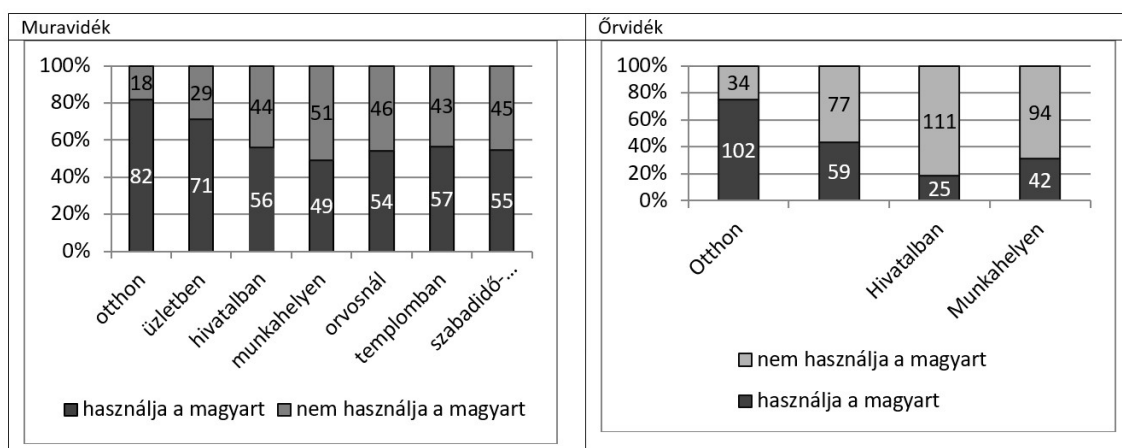
A lendvai, a göntérházi, a völgyifalui, a kisfalui, a szerdahelyi a hosszúfaluhegyi, a kóti, a radamosi, a gyertyánosi, és a kapcai megkérdezettek nagyobbik hányada szabadidős tevékenységük során magyarul beszél, ami azt vetíti elénk, hogy a szórakozás során szintén magyar anyanyelvűekkel keresi a kapcsolatot.

Őrvidéken a 136 válaszadó közül 102 fő (75%) használja családi körben a magyar nyelvet. Üzletben 59 fő (43,4%), hivatalban 25 fő (18,4%), munkahelyen 42 fő (30,9%) tudja használni a magyart. Otthon családi körben a megkérdezettek közül legnagyobb arányban a felsőőriek (89,2%), az alsóőriek (84,2%), és a kismartoniak (83,3%) beszélnek magyarul. Üzletben/utcán jellemzően az alsóőriek (57,9%), a kismartoniak (50%) és az őriszigetiek (50%) tudnak kommunikálni magyarul, a többi településen rosszabb ez az arány. Mindez a kérdés megfogalmazásának és feltevésének hiányosságaiából adódhat, hiszen nem egyértelmű, hogy az adott település üzleteire vagy a környékeliekre vonatkozik. A válaszadók fele véli úgy Kismartonban, hogy van lehetősége a magyar nyelv használatára a hivatalban.

Az alsóőriek és a kismartoniak többségének van lehetősége a magyar nyelv használatára a munkahelyen.

3. ábra: Nyelvhasználat jellemzői

Figure 3.: Language features

Forrás: szerzők saját szerkesztése

5. Médiafogyasztási szokások

A Muravidéken és az Őrvidéken felkeresett településeken megvizsgáltuk, hogy a helyiek milyen magyar nyelvű helyi és anyaországi újságokat olvasnak, és milyen gyakorisággal járatták azokat, milyen magyar nyelvű helyi és anyaországi rádiót hallgatnak, valamint milyen gyakran teszik ezt, illetve azt is vizsgáltuk, hogy milyen gyakran néznek magyar nyelvű helyi és anyaországi televízió műsort.

A válaszadók közül Muravidéken magyar nyelvű helyi újságot 199-en (82,2%), magyar nyelvű magyarországi újságot 124-en (51,2%) olvasnak. Magyar nyelvű helyi rádiót 167-en (69,0%) hallgatnak, magyarországi rádiót pedig 97-en (40,1%). Magyar nyelvű helyi tv-t 141-en (58,3%) néznek, míg magyarországit 209-en (86,4%) (1. táblázat).

1. táblázat: Médiafogyasztási szokások megoszlása %-ban a Muravidéken

Table 1.: Distribution of media consumption patterns in % in Muravidék

Gyakoriság	magyar nyelvű helyi újság	magyar nyelvű magyarországi újság	magyar nyelvű helyi rádió	magyar nyelvű magyarországi rádió	magyar nyelvű helyi tv	magyar nyelvű magyarországi tv
Napi szinten	16,9	13,2	59,9	30,6	39,7	79,8
Heti szinten	62,4	22,7	7,0	5,4	17,4	5,4
Havi szinten	2,1	12,0	1,7	3,3	0,4	0,8
Csak jeles és/vagy ünnepnapokon	0,8	3,3	0,4	0,8	0,8	0,4
Egyáltalán nem	17,8	48,8	31,0	59,9	41,7	13,6
Összesen	100	100	100	100	100	100

Forrás: a szerzők saját szerkesztése

Magyar nyelvű helyi újságot a válaszadók 20,6%-a naponta, 75,9%-a hetente olvas. Magyarországon megjelent újságot napi szinten, illetve havi szinten a válaszadók egynegyede (25,8%; 23,4%), heti szinten közel 45%-a olvas. Magyar nyelvű helyi rádiót hallgat napi rendszerességgel a megkérdezettek 86,9%-a, magyarországit a 76,3%-a, heti szinten pedig a helyi rádió esetében ez az arány 10,2%-ot, a magyarországi rádió esetében 13,4%-ot tesz ki.

A televízió nézési szokások esetében fordul a helyzet, azok közül a lakosok közül, akik néznek tv-t magyarországi csatornákat néz 92,3%, és csak 68,1% néz helyi tv-t. Ez véleményünk szerint annak is köszönhető, hogy a szlovén tv, a filmeket szlovénul feliratozza, így nyelvi nehézségekbe ütköznek a tv-nézők.

2. táblázat: Médiafogyasztási szokások megoszlása %-ban az Őrvidéken

Table 2.: Distribution of media consumption patterns in % in Őrvidék

Gyakoriság	magyar nyelvű helyi újság	magyar nyelvű magyarországi újság	magyar nyelvű helyi rádió	magyar nyelvű magyarországi rádió	magyar nyelvű helyi tv	magyar nyelvű magyarországi tv
Napi szinten	3,6	3,6	20,1	22,5	8,0	24,6
Heti szinten	0,0	10,1	10,1	14,5	4,3	5,8
Havi szinten	15,8	10,1	6,5	3,6	16,7	6,5
Csak jeles és/vagy ünnepnapokon	3,6	2,2	2,2	4,3	2,2	3,6
Egyáltalán nem	0,7	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Nem válaszolt	76,3	73,9	61,2	55,1	68,8	59,4
Összesen	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Forrás: a szerzők saját szerkesztése

Őrvidéken a megkérdezettek jelentős százaléka nem válaszolt a médiafogyasztási szokásokat feltáró kérdésre. A válaszadók közül magyar nyelvű helyi újságot 33-an, magyar nyelvű magyarországi újságot 36-an olvasnak. Magyar nyelvű helyi rádiót 54-en hallgatnak, magyarországi rádiót pedig 62-en. Magyar nyelvű helyi tv-t 43-an néznek, míg magyarországit 56-an.

Magyar nyelvű helyi újságot a válaszadók 3,6%-a naponta, 15,8%-a havonta olvas. Magyarországon megjelent újságot heti szinten, illetve havi szinten a válaszadók 10,1%-a

olvas. Magyar nyelvű helyi rádiót hallgat napi rendszerességgel a megkérdezettek 20,1%-a, magyarországit a 22,5%-a, heti szinten pedig a helyi rádió esetében ez az arány 10,1%-ot, a magyarországi rádió esetében 14,5%-ot tesz ki. Azok közül a lakosok közül, akik naponta néznek tv-t, magyarországi csatornákat néz 24,6%, és csak 8% néz helyi tv-t (2. táblázat).

6. Összefoglalás

A muravidék és az örvidéki magyarság kulturális összehasonlító vizsgálata több olyan eredményt is hozott, amelyet a terepbejárások alkalmával már sejtettünk. A burgenlandi autochton magyarság valószínűleg a megszűnés utolsó fázisában van, a magyar nyelvhasználat és kulturális élet iránt relatíve gyenge érdeklődést mutat. Muravidéken kedvezőbb a helyzet, ez talán az anyaországgal való aktívabb kulturális kapcsolatokkal magyarázható. A nyelvhasználat és média fogyasztási szokások jellemzői elég szomorú képet festenek a burgenlandi magyarság nyelvhasználati állapotáról. A kérdőív egyes kérdéseire abszolút nem leges válasz érkezett, mint a nyelvhasználat az orvosnál vagy szabadidőben.

Jegyzetek

1. Gulyás László (2013): Dél-Pannónia regionális története, s helye a horvát és a szlavón történeti struktúraváltozásban. In: (szerk.) Hajdú Zoltán–Nagy Imre. Dél-Pannónia. MTA KRTK RTI, Dialóg Campus Kiadó. Pécs–Budapest, 124–153. old.
2. Uszkai Andrea (2015): Ausztria közigazgatási térfelosztásának történeti átalakulása, napjaink térszemlélete a földrajzoktatásban és annak lenyomatai az egyetemi hallgatók mentális térképén. In: (szerk.) Hardi Tamás. Terek és Tér-Képzetek. Elképzelt és formalizált terek, régiók a Kárpát-medencében, Közép-Európában. Fórum Kisebbségkutató Intézet. Somorja, 343–388. old.
3. Bali L.–Hardi T. (2015): Szlovénia földrajzi terei. In: (szerk.) Hardi Tamás. Terek és Tér-Képzetek. Elképzelt és formalizált terek, régiók a Kárpát-medencében, Közép-Európában. Fórum Kisebbségkutató Intézet. Somorja, 333–342. old.

Felhasznált irodalom

- Bali L.–Hardi T. (2015): Szlovénia földrajzi terei. In: (szerk.) Hardi Tamás. Terek és Tér-Képzetek. Elképzelt és formalizált terek, régiók a Kárpát-medencében, Közép-Európában. Fórum Kisebbségkutató Intézet. Somorja, 333–342. old.
- Gulyás László (2013): Dél-Pannónia regionális története, s helye a horvát és a szlavón történeti struktúraváltozásban. In: (szerk.) Hajdú Zoltán–Nagy Imre. Dél-Pannónia. MTA KRTK RTI, Dialóg Campus Kiadó. Pécs–Budapest, 124–153. old.
- Uszkai Andrea (2015): Ausztria közigazgatási térfelosztásának történeti átalakulása, napjaink térszemlélete a földrajzoktatásban és annak lenyomatai az egyetemi hallgatók mentális térképén. In: (szerk.) Hardi Tamás. Terek és Tér-Képzetek. Elképzelt és formalizált terek, régiók a Kárpát-medencében, Közép-Európában. Fórum Kisebbségkutató Intézet. Somorja, 343–388. old.